

Bir Parti Grubunun TBKP Program Tasarısı Üzerine Yaptığı Toplantının Tutanakları Ve Oylamanın Sonucu

A.Yoldaş: Ben söze bu program genel hattıyla benimsediğimi ve onaylamadığımı belirterek başlamak istiyorum.

Türkiye ve Dünya önemli değişiklikler geçiriyor. Teorinin dogmatizmden politikanın sekterlikten arınması gerekiyor. Açık ki TBKP geçmiş bir zorunluluk. Program tasarısına genel hatlarıyla tam destek veriyorum.

Dört yıl önce bir kolektif toplantısında, rejimle ilgili tartışmada görüşüm rejimin faşizm olmadığı yönündeydi. Bunu açıkça söylemiş ve savunmuş, tüm. Şimdi program hakkında ters görüşte olsaydım bunu açıkça söylerdim. Bunu vurgulamayı gerekli görüyorum. Ayrıca TBKP'nin kuruluşuna da destek veriyorum.

Her program belli bir dönemin ürünüdür. Tasarı geniş çevrelerde tartışılıyor. Bizim içinde bulunduğumuz eksikliklerin de izlerini taşıyor. Bu doğal, her zaman bir önceki dönemde eksiklikler buluruz. Bu değişen koşullarda program belirli araçtır. Bu program her olaya değişik yaklaşım izi taşıyor. Ben önemli olanın onun canlı özü olduğuna inanıyorum. Bu da kısa sürede oldu bitti işi değil. Örneğin "Çevre Ordu-Din" sorunları. Sürekli geliştirilecek konular. Geliştirici yaklaşım gerektiren sorunlar.

İlerde daha yetkin bir program yapabiliriz. Ben kendi payıma hem TBKP Programını, hem de DSP programını çok beğeniyorum. Onda eksik olan sosyalizm bölümü. Onu bir yana bırakarak, içindeki bazı antikömlünist ifadeleri ayıklarsanız, güncel sorunlara bakışı, yaklaşımını beğeniyorum. Ama ben kömlünistim.

Program tasarısında yer alan kavramlar sorunu...Belli bir dönemin kavram ve kategorileri kendine özgüdür. Öteki yana geçerken belli yanları değişir, belli yanlar kalır. belli yanlar ise gelişerek yeni bir biçim alır. Proletarya diktatörlüğü sorunu da böyledir. Bu program kurulacak partinin ön tasarısıdır. Legal olarak kurulmalı bu parti. Bu konunun çok önemli olduğunu inanıyor ve TBKP Program tasarısına tam destek vererek onaylıyorum.

B.Yoldaş: İçeriğe yönelik tartışmaya geçmeden önce usule yönelik tartışma bitmeliydi dedim. Çünkü usule yönelik tartışmanın sonuçlanmaması duru-

munda bu konuda kaygısı olan yoldaşların içeriğe yönelik tartışmalara gereken dikkati vermeleri mümkün olmayacaktı. O zaman da ne içerik anlaşılabilir, ne de içerikle ilgili görüşler tam olarak dile getirilebilir. Ancak bu konuda görüş belirten yoldaşlar önerilerinden vazgeçtiklerine göre sorun yok.

Grup toplantısında şöyle bir görüş dile getirilmişti. "Çağın tanımı" bölümü SBKP programından aynen alınmış. Yeniden yazılsın" denildi. Bu program Türkiye için yazılmış doğru, ama çağın tanımı evrenseldir yoldaşlar. Herkes için geçerlidir. Elbette tanımlı doğruysa SBKP'den veya bir başka partiden alınması bizde kaygı yaratmamalı. Kaygımız. "Türkiye'ye uyuyor mu, uyuyor mu?" burada olmalı. Soru budur, yoksa başka partilerden yararlanmak yanlış değildir, eğer bize uyuyorsa her yerden yararlanırız.

Yine grup toplantısından gelen sorulardan biri "bizim ötekilerden farkımız nedir?" şeklindeydi. Ben şöyle diyorum: Aynı şeyleri istiyoruz. Ama biz dünya devrimci hareketinin ve uluslararası proletaryanın çıkarlarından hareket ediyoruz. İşte bu bizim farkımızdır. Bunu da açıkça izah edebilmeliyiz. Buna bağlı olarak her hedefi açıkça izah edebilmeliyiz. En başta da Türkiye'de niye böyle bir politika gerekiyor? Bunu izah etmeliyiz.

"Savaş mı barış mı" sorusunda, başlığın daha ajitatif olması istendi. Bu sorundan ne anlıyoruz? Somut koymalıyız. Savaştan ne anlıyoruz? Barıştan ne anlıyoruz? Savaş mı barış mı derken ne demek istiyoruz? Silahsızlanmadan, barış içinde birarada yaşamaktan ne anlıyoruz? Bunları somut ve anlaşılır koymak durumundayız.

"Program tasarısı yerine üç ayrı belge olsun" diye bir öneri var. Bunun niye gerekli olduğuna 1973 programını örnek vermek istiyorum. 1973 Programında her şey vardı. Anlaşamıyorduk. Onun için karışıklığı önleme açısından üç ayrı belgeye gereksinim var. Bu bunun için de önemli. Parti üyeleri farklı görüşlere rağmen temel bir belgede birleşebilir ve partide faaliyet gösterebilirler. Oysa karışıklık şurada da var: Partinin her günkü politikasına mı evet diyenler, yoksa belli bir temel-

de farklı görüşlere sahip olarak çalışan üyeler mi partidir. Farklı görüşlere rağmen parti üyeliği sürmelidir. Bu konuda hiçbir karışıklığa yer verilmemelidir.

BTD (Bilimsel Teknolojik Devrim) program tasarısında çok pratik bir sorunmuş gibi konuşmuş. Günümüzdeki gelişme ve değişimin temelinde BTD sıçrayış yapıyor oysa. Bu temelde BTD, programda yerine oturmali.

Tasarıda tekeller sorunu dikkat çekici. "antitekel" lafı daha önceki görüşümüzle uyumuyor. Biz daha geniş tutuyorduk. Tasarıda tekellere daha çok vurgu yapılıyor. Oligarşi veya en gerici kesime vurgu yapılması daha doğru. Ayrıca Türkiye'deki tekelleşme konusunda yeni gelişmeler mi var bizim bilmediğimiz?

Sosyalizm bölümünün uzun olduğu yolunda görüşler ve eleştiriler var. Oysa programda sosyalizm bölümü dışında kömlünizm bölümü de olmalı. Manifestodaki bölüm aynen alınabilir.

Bu temelde, TBKP, program tasarısını onaylıyorum.

C.Yoldaş: Ekonomik bölümde model ve politika belirlenmemiş. Dış açılma sorunu Türkiye'de kapitalizmin ulaştığı evre sorunudur. Tekeller arası çelişkiye dikkat verilmeli, çünkü bu model arayışında önemlidir.

Biz mevcut yapı içinde demokratik işleyen bir sistem getirmek istiyoruz. Üst yapıda demokrasiyi gündeme getiriyoruz. Bütün ekonomik birimlerde KİT'lerde halkın katılımı konusu belirlenmeli.

Brezilya'nın başarısı analiz edilirken iki noktaya dikkat veriliyor: 1. Uluslararası ilişkilerden, uluslararası tekellerden, dış finansmandan, kaynakların akıllı işletilmesinde çok yararlandığı, 2. çok iyi yetişmiş teknokrat kadrolara sahip olduğu vurgulanıyor.

Tasarıda istemler sıralanırken dağıtık yer verilmiş. Burjuvazi ile ilişkileri koparacak öneriler var. Örneğin dış ticaretin tek şirket eliyle yürütülmesi. Bu sorun başka biçimde formüle edilmeli. İç pazar konusunda niye bu alanda çok çeşitlilik benimseniyor da dış ticaretle tek şirketle iş yürütülmek isteniyor.

İstemler içinde ele alınan kredi, faiz vb. ekonomik olarak birbirlerini etkiliyorlar. Bir diğenden derhal etkileniyor. Ne getireceğiz o zaman? Sorun model sorununa gelip dayanıyor?

Proletarya diktatörlüğü kavramını kaldıralım ama, dış koşulların elverdiği

koşullarda iktidara gelirse kazanımları nasıl koruyacağız? O zaman ismini de-ğil cismini korumalıyız. Burada prole-tarya diktatorluğunun üç temel görevini her koşulda yerine getirmek sorunu çözecektir.

Tasarıda antitekel dönüşümleri sosy-alizme bırakıyoruz. Ama sosyalist üre-tim ilişkileri bu aşamada oluşmuyor.

İç ve dış faktör ayrılmazsa iktidarı aldığımızda uluslararası koşullar elver-miyorsa yapacaklarımız sınırlı kalacak. İç ve dış bölümlerde ayrımın politik önemi var. (Burada bir dizgi hatasına işaret etti).

Sonuç olarak tasarı bir bütün olarak ülkemizin kalkınması ve gelişmesi açıs-ından önemli bir belgedir. Bunun Leninci özünü herkese göstermeliyiz. Tasarıyı onaylıyorum.

D.Yoldaş: Programı genel hatlarıyla onaylıyorum. Yeni bir yaklaşım getiri-yor. Yeni olduğu için kafa karışıklıklarına yol açıyor. Üzerinde düşünülmesi, tartışılması gereken bir program. Böyle bir programın gerekli olduğuna inan-makla birlikte, acaba partimiz sağa kaymıyor mu, reformist bir çizgi izlemiyor mu kaygısını da taşıyorum. Belirt-tiğim gibi, tartışılması, araştırılması (ben-im açımdan) gerekli diye düşünüyö-rüm.

S.12 Çağımızda ve dünyada durum bölümünde, sosyalist ülkelerin kaza-nımları, bu alanda uygulamalar sadece SB ile sınırlanmış. Oysa bazı olumsuz örnekler de var. Örneğin ulusal eşit-sizliğin bulunduğu Bulgaristan bir örnektir. Kadın sorunu da sosyalizmde çözülmüş gibi görünüyor. Sosyalizm bölümü, sosyalizmin sorunları ve kaza-nımlarıyla birlikte alınmalı.

S.18 Tüm çıkar ve farklı görüşlerin hiçbir engelle karşılaşmadan politik rejimin çerçevesinde ifadesini bulabil-mesi, politik yaşama etkin bir katılım sağlanması" cümlesine faşistler de dahil edilmiş olmuyor mu?

S.18 "Geniş kitlelerin durumunun kötüleşmesi...diyerek başlayan paragrafta yer alanlar, bugün demokratik bir ül-kede de varolan sorunlar. Dolayısıyla bunlar ancak sosyalizmde gerçek-leşebilir. Programda Barış ve Demok-ratik yenilenme aşamasında çözülecek sorunlarmış izlenimini uyandırıyor ba-na göre.

S.24 Devlet rejim ve oligarşinin poli-tikası: bölümünde, Burjuvazinin öne çıkan hiçbir grubu, emperyalist destek-le bile tek başına sınıf egemenliğini yü-rütememektedir. 1980 sonrası yürüt-mektedir gibi geliyor.

S.48 Kürt sorunu çözülmeden Tür-kiye'de demokratik yenilenme gerçek-leşmiş olmayacaktır deniyor. Temel Amaç sosyalizm bölümünde ise Sos-yalist Türkiye'de eğer gerçekleşmemiş ise Kürt halkı kendi kaderini tayin hak-kına kavuşacaktır. deniyor. Barış ve de-mokratik yenilenme aşamasında mı,

yoksa sosyalizmde mi kendi kaderini tayin hakkına kavuşacak? Çelişkili gibi görünüyor.

S.46 Demokratik bir kültür politikası için başlığına eğitim de eklenmeli. Ay-rıca, "Devletin eğitim politikası bütü-nüyle değişmeli, Yeni düşüncenin yayı-labilmesi için bu değişiklikleri bilinçle, istekle destekleyecek yeni insanın ya-ratılması, çocukların ve gençlerin buna göre yetiştirilmesi, yetişkinlerin de bu-na göre uyarılması eğitimini başlıca gö-revi sayılmaktadır" gibi ya da buna ben-zer bir cümle de eklenmeli diye düşü-nüyorum.

S.63 Devrimden sonra emperyaliz-min ve gericiliğin her türlü saldırısına karşı, emperyalizmi ve gericiliği bun-dan alıkoyabilmek yalnızca politik güç-ler oranına mı bağlı olacaktır? Yeterli midir?

S.62 TBKP'ye göre sosyalist devrim sürecinin birbirine bağlı gelişme aş-a-malarında antiempeyalist, antitekelci demokratik dönüşümlerle sosyalist dö-nüşümler içiçe geçecektir diyoruz. Ama aynı zamanda kapitalizmden sos-yalizme geçiş en bilinmeyen dönemdir diyoruz. Şimdiden bunun böyle olabile-ceğini öngörebilir miyiz.

Ayrıca program gereğinden fazla-uzun diye düşünüyorum. Barış ve De-mokratik Yenilenmenin toplumsal güç-leri, S.28. Barış ve Demokratik Ye-nilenmenin politik güçleri S.31. ara başlıkları altında toplanan görüşlerle, Daha sonra gelen bir başka bölümde, Barış ve Demokratik yenilenme için diyalog ve işbirliği politikasında yer alan görüşler bir bölümde toplanamaz mı?

E.Yoldaş: Taslak üzerinde derin bir çalışma yapma zamanım olmadı. An-cak, temel doğrultuyu kabul edip et-meme konusunda bir yanıt verecek ka-dar üzerinde çalıştım.

İki açıdan ele almak gerektiğini dü-şünüyorum. 1-Taslak Marksizme uy-gun mu? 2- Taslak gerçekçi mi? Bu so-rula "evet" yanıtını verdiğimiz için tas-lağı onaylıyorum. ancak, bence iki ko-nuda daha derinlemesine çalışma ya-pmak gerekiyor. a) Gerekeç bölümü, yeni doğrultuyu tam olarak verebiliyor mu? b) Formüle edilen talepler bu yeni doğrultu ile tam olarak bağdaşıyor mu, yani eksik talepler var mı ya da konan talepler ileri ya da geri mi? Formüla-yonlar, düzenleme vb. gibi çalışmalar son redaksiyonun işi, elbette buralarda da düzeltmeler yapılmalı.

Program taslağının Marksizme uy-gunluğunu şöyle tartışıyorum.

A-Taslak, bugün Türkiye'de birbirt-riyle mücadele içinde olan sosyal ve politik tüm güçleri kapsıyor, tüm eği-limleri, akımları ele alıyor. Toplumdaki çeşitli sınıf ve katmanların yaşam ve üretim koşullarını irdeliyor. Olması ge-

rekenden hareket etmeyip, durumu ol-duğu gibi ele alıyor. Yapılan saptama-lar, tarihsel bir bakış açısını içeriyor. Yani saptamaları ve bulguları her za-man için geçerli, olmuş bitmiş süreçler olarak değil, hareket içindeki gelişme-ler olarak alıyor. Dünden başlayıp bu-güne, bu bakış açısıyla geldiği gibi, verili durumu da değişmez kabul et-miyor, tam bersine, durumda nitel bir değişiklik yaratmak için ne yapılması gerektiğini somutluyor. Ayrıca ulusal özgüllükleri, Türkiye'deki gelişmelerin taşıdığı özellikleri de dikkate alıyor. (Ordunun rolü, kemalizm, vb...) Daha-sı, hem Türkiye'de, hem de dünyada teori açısından irdelenmesi gereken yeni olgulara dayanmaya çalışıyor. Ya-ni, teoriyi de bir doğma olarak ele almıyor. 1848'lerin ya da 1900'lerin dünyasıyla günümüz dünyasını, aynı dönemini Türkiye'siyle günümüz Türki-ye'sini bir tutmuyor.

Bütün bu nedenlerle, program tasla-ğı, Marksizmin temel yöntemi olarak diyalektige ve tarihsel materyalizme dayanmaktadır, diyorum.

B-Program taslağı, işçi sınıfını, gü-nümüzün en devrimci sınıfı olarak sap-tamakta,

İşçi sınıfının oynadığı ve oynayacağı rolü özellikle vurgulamaktadır. S.28'de bu açıkça ortaya konmaktadır. Üstelik, bu da kalıpcı bir yaklaşımdan uzak, günü-müzdeki gelişmeleri dikkate alan bir yaklaşımla yapılmakta, işçi sınıfının misyonunun günümüzde kazandığı ye-ni boyutlar üzerinde durulmakta, bu-nun Türkiye işçi sınıfı açısından so-mutlanmasına çalışılmaktadır.

C- Taslak, sosyalizme ulaşmayı, tel-mel amaç olarak koymaktadır. Tas-lakta girişte, daha sonra ve sos-yalizm bölümünde bu amaç yeteri ka-dar açıklıkla ve netlikle vurgulanmakta-dır. Taslağın bu açıdan önemli olan bir yanı da, sosyalizmi de bir donmuş kalıp olarak ele almaması, bir yandan ülke koşullarına göre sosyalizmin Tür-kiye'de hangi özellikleri taşıyacağını tartışmaya çalışması, öte yandan da günümüzde sosyalist ülkelerde süregi-den süreçler sonucunda varılacak sö-nuçlara açık bir-niteik taşımasıdır.

Taslak, Marks ve Engels'in dedikleri gibi, Lenin'in de onların yapıtlarını in-celeyip kaleme aldığı birçok yapıtlar-da vurgulandığı gibi, 20 yıllık gelişmele-ri 1 günde gerçekleştiren devrimci du-rumunda değil, devimci olmayan bir durumda, sosyalizme doğru nasıl yürü-nebileceğini formüle etmektedir. Yani, onların koyduğu gibi, politik durgunluk dönemlerinde yapılması gerekeni or-taya koyuyor. Bu, nihai amaca bağlı olarak işçi sınıfının bilinç düzeyini, gü-cünü ve mücadele yeteneğini geliştir-mek ve onu, devrimin pratik görevleri-ne hazırlamaktır. Yani taslak, Komünist Manifestosu'nda komünistlerin özelliği

olarak konan "komünistler, işçi sınıfının en yakın amaç ve çıkarlarına ulaşması için mücadele ederler, ama aynı zamanda bugünkü harekette hareketin geleceğini temsil ederler" (yaklaşık aklımda kalan, tam alıntı değildir) sapmalarına uygundur. Talepler ve reformlar, bizim taslağımızda, kendi başarılarına bir amaç olmayıp (sosyal demokrasi için bu böyledir), daha ileriye yönelmek için, sosyalizme yaklaşabilmek için bir araçtır.

Sonuçta, taslak a) kapitalizm çerçevesinde azamiyi gerçekleştirmeyi, bugünkü durumdan çıkmayı amaçlamakta, bunun yolunu göstermekte, b) ve sosyalizme yaklaşmayı amaçlamakta, bunun için ne yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Program taslağının gerçekçiliğini ise şu şekilde tartışıyorum:

1- Bugünkü koşullarda Türkiye'de işbirlikçi oligarşiyi, dünyada emperyalizmin en, enli kesimlerini sosyal bakımdan yoketmenin olanaklarının bulunmadığı bir gerçek. Çünkü bunu gerçekleştirecek bir güçler oranı bulunmamaktadır. Ama, bu güçlerin iki türden politikaya sahip oldukları da hem süreç içinde kanıtlanmıştır, hem de işçi sınıfı bu iki politikanın her birine aynı gözle bakamaz. Kaba tabirle, havuç ve sopa politikası diyelim. Sosyal bakımdan bu güçleri yoketme imkanı sağlayacak bir güçler dengesi bulunmadığına göre, bu güçlerin sopa politikasını: geriletme, bu politikanın önünü tıkamak, elverişli bir güçler oranı yaratmak, büyük önem kazanıyor.

Taslak, bunu önüne hedef olarak koyuyor. S.10'da dünya için, S. 27'de Türkiye için saptanan çözülmesi gerekli olan çelişkiler gerçekçidir.

2- Bugüne kadar gerek komünistler, gerekse Türkiye'deki öteki sol akımlar, ülkemizdeki sosyal ve politik istikrarsızlık durumunu bir devrimci durum gibi algıladılar. Buna göre programlar yaptılar. Ancak görülen istikrarsızlıklar devrimci durum olmadığı için, yapılan programların hiçbirinin hayata geçirilmesi, bütünü bir yana, bir bölümünü bile hayata geçirilmesi, mümkün olmadı. Tartışmakta olduğumuz taslak ise, devrimci olmayan bir durumda ne yapılması gerektiğini ele alıyor. Buna uygun hedefler, talepler koyuyor. Bunun içinde bugün bile gerçekleştirilmeye başlanan, bu doğrultularda yol alındığını gösteren olgular, programın gerçekçiliğini kanıtlamaya yetiyor da artıyorsa bile.

Üstelik program, güçler oranı değiştikten sonra, yani koşullarını bugünden bilemeyeceğimiz yeni somut durumdaki nelerin yapılması gerektiğini de öngörmemesi nedeniyle gerçekçidir. Çünkü bugünden koyduğumuz o koşullara ilişkin bir talep, o koşullarda çok geri bir talep haline gelebilir, ya da

fazla ileri kaçabilir. Güçler oranının değiştiği durumda yeni bir mücadele programı yapılmasının öngörülmesi, yalnızca gerçekçi bir tutum olmayıp, her durumda geçerli şablon" koymaması açısından aynı zamanda Marksizmin özüne uygundur.

3- Taslak, işçi sınıfının hegemonyasının oluşturulması için mücadele de gerçekçi bir biçimde ele alınmaktadır. Şimdiye kadar Türkiye solu olarak hep, bağlaşıklıkta söz ettik, ancak başka güçleri bizim programımıza gelmemekle, bizim taleplerimizi kabul etmemekle eleştirdik, kendimizi çok üstün varlıklar olarak koyduğumuz için de öteki güçlerle aramızda duvar ördük, bağlaşıklık da kuramadık. Bu, yalnızca öteki sosyal güçlerle bağlaşıklık açısından değil, sol-içi güçler arasındaki bağlaşıklık açısından da böyledir.

Taslakta, farklı politik akımların temel yanları, fikirleri saptanmaktadır. Örtük noktalar ortaya çıkarılmakta (örneğin yurtseverlik, hümanizm, demokratizm vb.). Ve öteki güçlerle ilişkiler, tekeli konulara dayanarak değil, şu şu hedefler için onlarla birlikte olmak açısından ele alınıyor. Bu, komünistler için çok büyük önem taşıyan ilkesellik-esneklik özelliğinin hayata geçmesi için büyük bir olanak yaratıyor. Çünkü böylelikle, şu şu için olanlarla birlikte yürümek, bunlara karşı olanları eleştirmek, olanağı ortaya çıkmaktadır. Şu şu için bugün yürüyen, bir başka şu için tutum almaya bilir, ya da tutum değiştirebilir. O zaman onu yeniden eski konumuna zorlamak olanağı doğabilir. Ya da şu şu için karşı olan, bir başka istemden yana çıkabilir. Böylelikle komünist partisi, çok geniş bir toplumsal kesimin deyim uygunsu, kolektif aklı, olabileceğini elde etmektedir. İşçi sınıfının toplumsal hegemonyasını sağlaması için, ama şimdiye kadar yaptığımız gibi "ilan edilmiş hegemonyayı" değil, gerçek hegemonyayı sağlaması için yol gösterici duruma geliyor, gelecektir.

4- Program taslağı, devrime hazırlanma sürecini alışılmadık biçimde formüle etse de, yani bu kimi insanlara "reformistmiş" vb. gibi gelse de, bence en gerçekçi bir yolu öngörmektedir.

Taslakta, işin püf noktası ortaya konuyor. Bunu şöyle bir sıralama ile somutlayabiliriz. Ama bu demek değil ki önce şu sonra şu, organik biçimde üç işi birlikte yapmayı öngörüyor: a) işçi sınıfının toplumdaki hegemonyasını sağlamayı, ve demokratik istemlerin hayata geçmesini b) egemen güçlerin bağlaşıklık sistemini bozma (hükümet değişikliği) ve aynı zamanda işçi sınıfının ve emekçilerin bağlaşıklık sistemini güçlendirme c) Toplumdaki politik güçler oranını değiştirme

Ne kadar "az" görünürse görünsün, bu olağanüstü bir başarı olacaktır.

Çünkü bu üç nokta başarılabilsen, ülkedeki güçler oranı devlet konusunda yeni düzenlemelere (hatta devleti parçalamaya) yönelebilecek bir duruma gelecektir. Devrim deyince anlamamız gereken de bu değil midir? Bir bakımda elimizin altında olan (elbet yoğun mücadele gerekli, ama somutluğu bakımından elimizin altında) bir şeyi yakalamaya yönelik mücadele edeceğiz. Bu mücadele, "devrim ilan"larından çok daha fazla sonuç vaatmektedir. O nedenle de devrimi gerçekleştirilebilir kılmak açısından bu çok önemlidir.

Genel olarak bu sonuçlara vardığım için program taslağının bütünü ve genel yönelimini onaylıyorum. Ama, yeni doğrultuyu tam veriyor mu, isteniler ve talepler bu yeni doğrultu ile tam bir uyum içinde mi, konularında daha sonra çalışmayı düşünüyorum.

Sosyalizm bölümü, bence uzun değil. Taslaktaki sosyalizm bölümü bugünden sosyalist bilinç vermeye elverişlidir. Çünkü bugünkü bilinç düzeyine uygun olarak herkese sosyalizmi anlatabilmemiz olanağını veriyor. Ve sosyalizmin genel yasallıklarına dayanıyor. Bugün sosyalist ülkelerdeki kimi uygulamaların, "yanlışlar" olarak programa yazılması doğru olmayacaktır. Çünkü bunlar henüz tamamlanmış, her sosyalist ülke tarafından bütünüyle değerlendirilmiş değil. Ayrıca, sosyalist ülkeler KP'leri tarafından da "sosyalizm olmamak", "sosyalizme yabancı" hatalar olarak değerlendirilmekte. Bölüm, yeniden yazılabilir, ama alışılageldiğimiz gibi kısacık bir sosyalizm bölümü olmasına karşıyım.

F.Yoldaş: Programın biçimsel olarak analizini yaptığımda edindiğim izlenimler, eleştiriler:

S.27 "Barış ve Demokratik Yenilenme stratejisi ve güçleri" başlığı altında bir girişten sonra "Barış ve Demokratik Yenilenme'nin toplumsal güçleri" alt başlığı ile toplumsal yapının analizi yer almış. Böyle olacağı yerde önce ekonomik ve demokratik açıklanmalı, daha sonra ise bunu yerine getirecek toplum sal güçler ele alınmalı Programı elimize aldığımız zaman ancak kitapçığın yarısından sonra asıl amacımızın ne olduğu na gelebiliyoruz bu okuyucuyu sıkacak yada dikkatini dağıtacaktır.

"Ulusal ekonominin korunabilmesi, kalkınma ve modernleşme yoluna koyulabilmesi" başlığını taşıyan bölümde anlatılan ekonomik program, 34. sayfada TBKP'nin bugünkü aşamadaki amacı: "Barış ve Demokratik Yenilenme" ana başlığı altında diğer demokratik hedeflerle birlikte verilmiş. Görüşüme göre, ekonomik programımız aynı bir başlık altında verilirse daha çok akılda kalır ve dikkati çeker, bu bence önemlidir. Çünkü bir Marksist olarak düşünmeliyiz, ekonomik sorunların belirleyici olduğunu unutmamak gerekir, ayrıca ağır ekonomik sorunların altında bulunan geniş emekçi kitleleri için bu programın anlamı büyük olacaktır. Bu-

nun ardından gelecek demokratik yenilenme programı ise şunun görülmesine yardımcı olacaktır: ekonomik programda yer alan her bir maddenin hayata geçmesi için, öncelikle barışçıl bir dış politika izleyen, demokratik ve bağımsız bir Türkiye'nin yaratılması zorunludur. Yani, halkı bunaltan ekonomik sorunların çözümü her şeyden önce demokrasinin geniş şekliyle kazanılmasına bağlıdır.

Demokratik yenilenme stratejisi başlığı altında ele alınan konular çok fazla alt başlıklara bölünmüş, bu da bazı fikirlerin değişik paragraflarda tekrar edilmesine yol açmış ve konuyu dağıtmış. Bu bölümde yer alan noktalar tek bir ana başlık altında toplanabilir, gerekli yerler ise altı çizilerek vurgulanabilir.

Örneğin, "demokratik bir anayasa... insan hakları..." "askerî darbe sonrası anti-demokratik..." tek bir başlık altında özlü bir biçimde birleştirilebilir diğer taraftan, "barışçı egemen bir dış politika..." "Türkiye dünya barışının korunmasında..." kendi irademiz dışında..." "Türkiye dış politikadaki sorunlarını..." "Türkiye bütün ülkelerle, özellikle komşularıyla..." alt başlıklarıyla belirlenenler tek bir başlık altında özetlenebilir.

...."Temel amaç Sosyalizm" neden bu madde en son verilmiş acaba? Bana göre bir KP olarak sonul amacımızı önce koymalıyız, bu sonul amaca ulaşmak için bugünden yapmak zorunda olduğumuz görevlerin belirlenmesine sonra geçmeliyiz. Bu mantıksal olarak daha doğru olur kanısındayım. Programı eline alan bir kişi, önce bizi komünist olarak neyi hedeflediğimizi bilmeli, daha sonra güncel görevlerimizi, hedeflerimizi tanımalı. Bu sırayla gidersek iki hedef arasındaki bağın daha rahat kurulmasını sağlarız.

Programın içeriği konusundaki gözlemlerim:

...Programda kullandığımız dil, sanki tüm bu saptadığımız hedefleri bizim dışımızdaki güçler yerine getireceklermiş gibi bir anlam yaratmış. (yapılmalı edilmeli, korunmalı) Bu program bizim programımız. Bunların hayata geçmesini biz üstlenmişiz. Eğer iktidara gelirse bunları hayata geçirmek için savaşaçağız. Her politik parti gibi bizim hedefimizde iktidara gelmektir. Gelemezsek de bu hedeflerin hayata geçmesi için diğer politik güçleri zorlayacağız. Şu anda illegal bir parti olarak iktidara gelme henüz uzak bir hedef olsada bu, hiç olmayacak demek değildir. Programda sanki bu ihtimal hiç gözönüne alınmadan bir dil geliştirilmiş. Biz bir politik parti olarak kendi adımıza konuşmalıyız, bu, daha güven verici olacaktır. (biz yapacağız, biz edeceğiz, biz koruyacağız...)

...S. 44, Paragraf 3 de "az topraklı köylünün olanaklı olduğu ölçüde topraklandırılması" deniliyor. Bununla toprağın sınırlı ölçüde bulunması mı kasdediliyor? Böyle ise yoruma yer vermeksizin açıklanması gerekir.

S. 27 Stratejik çizgimiz açıklanırken "TBKP'ne göre, egemen burjuvazinin bugünkü politikası ve rejim ile, nüfusun ezici çoğunluğu arasındaki çelişki, gü-

nümüzde öncelikle çözülmesi gerekli ve olanaklı politik çelişkidir. Emperyalizm ve egemen burjuvaziyle halk arasındaki emek ile sermaye arasındaki çelişkilerin ve bütün diğer toplumsal çelişkilerin gelişmesini bu politik çelişki belirlemektedir. Bu politik çelişkinin çözülmesi, öteki çelişkilerin çözümünü, toplumsal ilerlemenin yolunu açacaktır." deniliyor. Bu açıklama doğru olmakla birlikte eksik. Ülkemizin toplumsal gerçekliğini tek yönlü yansıtır.

Kapitalizmin temel çelişkisi olan emek ile sermaye arasındaki çelişki, bu toplumun tek, ve biricik çelişkisi olarak bulunmaz. Bu temel çelişkiden kaynaklanan bir çelişki sistemi oluşur, toplumun gelişmesi ile gelişip olgunlaşır. Bu çelişkilerin tümü, toplumun kendisi gibi bir sistem oluşturur. Yani biri birine bağımlı, birbirini etkileyen birbirini içine geçmiş yumak gibidir diyebiliriz. Bugün gelişmiş kapitalist ülkelerde, emek-sermaye çelişkinin yanı sıra, bariş güçleri ile silahlanmadan yana olan güçler; yeşiller olarak bilinen çevrecilerle- doğanın kirlenmesinde enbüyük rolü oynayan sanayiciler ve diğerleri arasındaki çelişki; bilimsel teknik devrimle bunun emekçilerden yana (işsizliği önleyici, emekçilerin yaşam düzeyini sağlayıcı) kullanılmamasından doğan çelişkiler, sayılabilir. Ülkemizde ise kapitalizmin daha özgün bir yol izlemesi nedeniyle, ülkemizdeki çelişkilerin türleri ve olgunluk dereceleri farklılık gösteriyor. Programda da değinildiği gibi, burjuva demokratik haklar hiçbir şekilde tam olarak sağlanmamış, ülkemiz hiçbir biçimde tam ekonomik ve politik bağımsızlığına kavuşmamıştır. Üretim güçlerinin düzeyi asla gerektiği gibi olmamış bu nedenle de geniş emekçi yığınların yaşam düzeyi hep düşük kalmıştır. Bu nedenle ülkemizdeki çelişkilerin çeşitliliği ve olgunluk düzeyi çok farklılık göstermiştir.

Emek ile sermaye çelişkisinin yanı sıra, ülkedeki demokrasi güçleri ile demokratik hakları gaspedenler arasındaki çelişki; ulusal çıkarlarımız ile izlenen bağımlılık politikasının sonucu, ulusal güçlerle, emperyalizme bağımlı güçler ve emperyalizmle tüm halkımız arasındaki çelişkiler; diğer ekonomik çelişkiler, ezilen halklarla ezen halk arasındaki ulusal çelişki, tabii tüm bu çelişkilerin politik arenadaki yansıması olarak beliren mevcut rejimle tüm buna karşı güçlerin arasındaki çelişki. Tüm bu çelişkiler birbirini etkileyen bir çelişki sistemi olarak ortaya çıkmaktadırlar. Toplumsal çelişkiler, doğadaki süreçler içinde yer alan çelişkilerden farklı olarak insanların eylemleri aracılığıyla ifade edilir. Yani kendini ancak insanların eylemlerinde yansıtır. Bu nedenle objektif olarak varlığını saptadığımız çelişkilerin bir de insan doğasından meydana gelen subjektif yanı vardır. Buradan şuna gelmek istiyorum, toplumda meydana gelen herhangi bir değişiklik, bir olay, bu çelişkilerden bir veya birkaçını keskinleştirecek, dalgalanmalar yapar. Örneğin, ulusal onurumuzu çiğneyecek bir olay, ulusal güçlerin emperyalistlerle ve bunların uşakları ile olan çelişkiyi kamçılacak ve keskinleşmesine yol açacaktır. Veya bir yolsuzluk iddiası, bir işkence olayının su yüzüne çıkarılması ile demokratik güçlerle buna karşı olan arasındaki

çelişkiyi olgunlaştıracaktır. Bu çelişkilere bir zaman zaman öne çıksa bile bir bütün olarak birini diğerini etkileyerek bir bütün olarak tüm çelişkiler yumağı olarak niteleyebileceğimiz ise temin olgunlaşmasına neden olacaktır.

Bu açıdan bakarsak, Programda belirttiğimiz politik çelişkiyi bunlardan ayrı düşünemeyiz. "öncelikle çözülmesi gerekli çelişki dersek tüm hedeflerimizi sadece bu bir tek çelişkinin çözümüne yöneltmek gerekir diğer çelişkilerin çözümü ise bunun ardından gelecektir nasıl olsa gibi bir yanlış anlama doğabilir. Somut olarak konuşursak tüm çabalarımızı Özal hükümetinin gitmesine yönelik çalışmalarda yoğunlaştıracığız. Şimdi Özal hükümeti yine başta o zaman ne yapacağız. Elbette yapacağımız bu rejim altında diğer çelişkilerin olgunlaşması için çaba harcamaktadır. Bu çelişkilerin keskinleşmesi belirleyici olan çelişkinin olgunlaşmasına neden olacaktır. Ayrıca bu rejim altındaki belli kazanımlar elde ettik, ve edebiliriz daha. Özünde biz günlük politikamızda bu şekilde hareket ediyoruz, o halde bunu programımızda yansıtmalıyız.

Sonuç olarak programımızda, toplumsal çelişkileri bir bütünsellik içinde ve bir sistem olarak yani, aslında bulunduğu gibi vermek daha uygun olacaktır. Bu yaklaşım çelişkileri sıraya koyma, birbiri ardına açılacak kapı gibi şematik bir yaklaşım ortadan kaldırır, toplumsal gerçekliği kendi bütünselliği içinde görmemizi kolaylaştırır. Buda çizdiğimiz politik stratejinin, somut toplumsal gerçekliğe daha uygun çizilmesini sağlar.

G.Yoldaş: Öncelikle belirtmeliyiz ki bu program, tasarı Birleşik Partinin program tasarıdır. Tartışmayı birleşme olgusu üzerine kurmak daha yerinde olacak. Programı temel bakış açısını gözönünde tutarak Türkiye ve günümüz gerçeklerine daha tutarlı yaklaştığı ve TİP-TKP birliğini ifade ettiği için onaylıyorum. Bu birliğin ve yeni programatik çizginin tüm devrimci solun birliğini sağlamada önemli bir adım olduğu inancıyla bu programı onaylıyorum.

Programın amacı, politik gelişmelere daha etkin müdahale edebilen bir parti haline getirmek TBKP'yi. Burada şu soruyu tartışabiliriz belki, "program niye gereklidir? Program bir komünistin partiyeye girişinin temel belgelerinden biri. Hangi amaçlar için mücadele edildiğinin net olarak bilinmesi açısından program zorunludur. Her komünistin ana hedefi, sömürsüz ve sınıfsız toplumun zaferidir. Komünizmin zaferi için faaliyet yürüttüğümüz için komünistiz O anlamda programımız hem komünist formasyonun belli bir evresini oluşturmuş sosyalizmi, o anlamda da komünizmi içermelidir. Ancak hayat düz değil. Türkiye koşullarında devrime yaklaşmanın yol ve yöntemlerini araçlarını aramak, kendi pratikimizle bulmak zorundayız.

İşte bu program tasarısı böyle bir arayışın ürünüdür diyoruz. Artık eski gibi devrimin nasıl yapılacağını ayrıntılı ifade eden reçeteler bizim karşı karşıya kaldığımız gerçek ciddi sorunlara çözüm bulamıyor.

Bu arada sınıfın rolü üzerinde özel olarak durulması gerektiğini düşün-

yorum. Bizi öteki sol grup ve partilerden ayıran önemli bir özellik, aynı hedeflere yönelmiş bile olsak, biz sayıca az gücüne rağmen işçi sınıfının en önemli rolü oynayacağını söylüyoruz. İşçi sınıfının rolünün artırılmasını başa alıyor, buna uygun politika yapıyoruz. Sınıfa bakış açımız bu tenfelle değişmemiş, sınıfın görevleri çeşitlenerek artmıştır. KP. politikasını belirlerken sınıf adına değil, sınıfın çıkarlarına göre davranıyor. Aksi halde sınıf adına konuşuyoruz, oysa sınıf ağırlıklı sosyal demokratlarla öteki burjuva partilerinin etkisi altında. Sınıf adına konuşan biz komünistler ise sınıfın içinde zaten azınlık olan en ileri kesimlerde bile azınlık durumundayız. Sınıfın bağımsız politikasını uygulamak adına sınıftan bağımsız hale gelmek tehlikesini yaşıyoruz, artık ayakları havada programlara ve politikalar tahammülümüz yok. Temel amacımız değişmediği sürece, temel amaca yönelik programatik arayışlar gerçekçi bakış için yararlıdır.

Ortaya bir başka sorun çıkıyor. Sorunlara, gelişmelere somut bakmaktan pratik gerçekleri temel almaktan söz ediyoruz ama yine de kendi kafamıza, uygun pratik, somut arıyoruz. Somut olan, pratik olan şu yaşadığımız yıllardır. 12 Eylül sonrasında özellikle de. Herkese bir şeyler öğretti bu dönem, bize de günümüz gerçeklerine ayakları yere basarak yaklaşmayı. Bu nedenle program tasarısını onaylıyoruz. TBKP'yi solun tarihsel birliğini sağlayacak bir güç olarak görüyorum.

H.Yoldaş: Öncelikle şunu belirtmek istiyorum. Yeni bir program gerekli miydi? Bence evet, ama hazırlanan yeni program daha önceki programımızın çıkış noktalarını göz önüne almalıydı. Onun eksiklerini tamamlamaya, gidermeye yönelik olmalıydı. Tabii her iki partinin birleşmesini de ayrıca TKP adının değiştirilmesine de ayrışım. Ad değişikliğinin gerekli olduğuna inanmıyorum. Partinin birleşik bir parti olduğu zaten hem programın başlangıcından, hem tüzükte, hemde gerektiğinde günlük faaliyetlerde vurgulanacaktır. Ad değişikliği olmadığı takdirde birleşme olmayacaksa, birleşme bu kadar basite indirgenirse hiç olmazsa daha iyi olur düşüncesindeyim.

İkinci olarak hazırlanan bu program tasarısının mantığını tümüyle karşı çıkıyorum. Bu tasarının bizi sol güçlerden en yakın müttefiklerimizden uzaklaştırdığını düşünüyorum. Tasarıyı okuduğumda hazırlayanların sosyal demokrasiden, Avrupa komünizminden ciddi olarak etkilendiğini düşündüm. Nitekim A. yoldaş da belirtti. DSP programını da kabul ettiğini, ama bizim programı da kabul ettiğini söyledi. Buna göre bu program tasarısıyla, herhangi bir sosyal demokrat partinin program arasında belirli kelimeler ve cümleler ayıklandıktan sonra çok büyük farklar kalmıyor. Şematik, dogmatik yaklaşmayalım denilmesine ve her zaman vurgulanmasına rağmen, üstelik Lenin bile tartışma konusu yapıldığı halde program tasarısında da şemaçık

diye düşündüğüm yaklaşımlar var. Örneğin, NATO'dan çıkma yerine NATO ve Varşova Paktlarının karşılıklı kaldırılması, dağıtılması istemi dünya sosyalist sisteminin başını çeken Sovyetler Birliği ile öteki sosyalist ülkelerin ileri sürdüğü bir istemdir. Sosyalist bir ülkenin önüne koyduğu bu hedef gerçekçi olmasına rağmen, (onlar için) bizim için gerçekçi olmadığını düşünüyorum.

Sonuç olarak bu program tasarısının bizi sol güçlerden uzaklaştırdığını, devrimci hareketi, işçi sınıfı hareketini güçlendirmeye hizmet etmediğini düşündüğüm için bu tasarıya hayır diyorum.

I.Yoldaş: Herşeyden önce bu program iki partinin birleşme programı olduğu halde temel doğrultular net olarak ifade edilebilmiştir, bu önemli bir başarıdır. Ortak temel programın olumlu yanısıdır. 2. Programı sistematığı yönünden ele alırsak; alışıla gelmiş sistematığın dışına çıkıyor, bu da pek çok konuda sıradan insanın anlamasını güçleştiriyor. Aslında yeni olmayan konular bile bu yüzden yeni gibi görülmüyor. Bu sistematik programın anlaşılabilirliği konusunda açmazdır. İçeriği tartışırken yeni sistematik de aramak zorundayız. 3. Programı teorik mantığı açısından da ele almak gerek. Açık ki, çok kritik olan bir dönemdeyiz. Teorik arayışlar dünya çapında sürüyor. Bu arayışlarda henüz çok net, berrak belirlemelere ulaşılmış değil. Kısacası bu program bugünkü teorik arayışların sonucu olmaktan öte bizzat arayışın kendisi de oluyor.

Bu programın savunucusu olmak durumunda olanlar yeni tarzda olmalıdır. Eskisinden daha dürüst, daha çalışkan, daha atak ve daha demokratik olmalıdırlar.

Programda çok şeyi ilk kez söylüyoruz. Ve ilk biz söylüyoruz. İlk kez söylemek tek başına bir şey kazandırmıyor kimseye. Hatta ciddi zorluklar yaratıyor. Söylediklerimiz dışında çok ciddi redaksiyon düzeltmeleri de gerekiyor. En kısa zamanda bunu yapmalıyız. Ayrıca sıradan işçinin, emekçinin anlayacağı dille yeniden yazma hedefimiz de olmalıdır. Tasarıyı kesinleştirdiğimizde böyle bir niteliğe ulaştırmışsak, uzun vadede ve hedefimiz ol, mak zorunda.

Bu program tasarısı, bütün geniş sınıf ve katmanların kazanılmasına yönelik programdır. Elbetteki Kürt halkının kazanılmasını da amaçlıyor. Ama her birimiz bu programda ele alış tarzımızla Kürt halkını kazanıp kazanamayacağımıza, ne kadar yaklaşıyoruz. Mutlaka bu konu hakkında daha yoğun aynı zamanda yüksek sesle düşünmeli ve tartışmalıyız. Ama bu toplantıda bile yoldaşlardan bir teki bile sorunun bu yanını ele almadı. Bence her yoldaş şu soruyu düşünmeli: Bu program Kürt halkının kazanılmasına, onun haklarını savunuların kazanılmasına olanak veriyor mu? Ve eklemek isterim ki, bunu yaparken başarılı olabilmek için yaklaşımımız köklü olmalı. Yani her şey tartışılmalı, Lenin'in çizdiği "ulusal soruna" yaklaşım çerçevesinin, ilkelerinin de bugün nasıl tezahür edeceği tartışılmalı.

Bir başka noktaya değinmek istiyorum. Bu nokta bir küçük redak-

siyonla da halledilebilir. Ama çok önemlidir. Programda bizim ifade ettiğimiz istemleri "halkın özlemi" olarak göstermek doğru olmuyor. "Halkın özlemi şudur" demek varolan durumu analiz etmektir. Oysa biz aynı zamanda halkın özlemlerini de onun gerçek çıkarlarına uygun hale getirmek istiyoruz. Şu durumda ise halkın bilinci çarpıklaştırılmıştır, çarpıtılmıştır. Ona, onun çıkarına olmayan özlemler dayatılmıştır. Eğer bu redaksiyon düzeltmesini yapmazsak programla önumüze yanlış ve geri hedefler koymuşuz demektir.

Sosyalizm bölümünün geniş olduğu konusunda görüşler var, bunlara katılmıyorum. Ama bunun haklı nedenleri olduğunu düşünüyorum. Biz geniş kesimlerle yürümek istiyoruz. Sosyalizmde de bunlarla birlikte yürümenin olanaklı olduğunu göstermek istiyoruz. Bunu anlatmalıyız. Nasıl bir sosyalizm istediğimizi iyi bir biçimde resmetmek bağlaşıklarımıza güven aşılama da önemli rol oynayacaktır.

Bizim öteki gruplardan öteki politik doğrultulardan farkımız nedir? Bunu sık sık sorduk. Biz önceleri, öteki kesimlerin yalnızca olumsuz yanlarını görüyorduk. Şimdi olumsuz yanlarının yanısıra olumlu yanlarını da görünce tutumumuz yanlış anlaşılıyor. Oysa biz şimdi onları olduğu gibi görüyoruz. Her grup açısından durum böyle. Bu durumda onlardan ayrı olduğumuz yanları özellikle vurgulamamıza gerek yok, yarar da sağlamaz diye düşünüyorum. Biz sosyal demokratların olumlu yanlarını dikkate alırken, sol kesimlerin de olumlu yanlarını göz önünde bulunduruyoruz. Onların olumlu özelliklerine sahip çıkıyoruz. Örneğin biz "sol" kesimleri esas olarak iradeci davrandıkları için benimsemiyorduk. Ama şimdi "öznel faktörün rolü artmıştır" belirlemesi bir ölçüde daha iradeci davranmak gerektiğini ifade ediyor diye düşünüyorum. Yani öznel faktörü o derece etkili hale getirmeliyiz ki, böylece karıştığınız eylemini de motive edebilelim.

Bence bu açıdan da somut bir başamız vardır. Reagan'ın INF anlaşmasının altına imza atması buna örnektir. SB'nin girişimleri, barış hareketinin etkisi öylesine genişledi ki, savaşçı bir yönetim dünyada ilk kez nükleer silahların indirimini öngören bir anlaşmayı imzaladı. Yani bizim rolümüz karıştımızın tutumunu belirledi. Onun tutumunu, onun düşünceleri belirleyemedi.

Bu programı bu haliyle, yoldaşlarımız, yoldaşımız olacak veya olabilecekler arasında, dostlarımız arasında anlamakta ve anlatmakta güçlük çekecek olanlar az olmayacaktır. Ben kişi olarak bu programla daha ağır bir yükün altına girdiğimi hissediyorum. Programın açıklanması ve gerekenlerin yerin getirilmesi bakımından kendi görevlerimin de kat kat ağırlaştığını sanıyorum. Bunu jilerek programın doğrultularını, arayışlarını genel mantığını onayladığımı belirtiyorum.

I.Yoldaş: Ekonomik bölüme ciddi bilimsel araştırmaların olmadığı kanısındayım.

Program çağın mantığını doğru koyuyor. Ülkemize dönüyoruz. Yapı açık konmuyor. Geniş bir işbirliği, tekelci

kesim konuyor. Bir de oligarşi konuyor.

Temel çelişki halkla oligarşi arasındaki çelişki olarak konmalı. Daha geniş, büyük burjuvaziye kapsamalı. Daha dar en gerici kesime vurmalı. Bir çelişkinin öteki çelişkidenden önce çözülmesi gerektiği sorunu temel bir sorundur. Muallakta bıraktığımız konular önemünü karartır, hedefi göremeyiz.

Barışçıl geçiş, barışçıl olmayan geçiş sorunu: Devrimin ordusunun hazırlama sorunu, buralarda bir çelişki var. 63. sayfada. Bir ifadeye dikkat. Barışçıl geçişin temel olduğu baştan belirtilirken bu ifade çelişki yaratıyor.

Programda ülke somutunu gözardı etmişiz. Uluslararası konum iyi konurken, ülke somutu zayıf ele alınıyor.

Sosyalizm bölümünde sosyalizmi sorunları ile birlikte ele almalıyız. İnanırcılık ve gerçekçilik için bu gereklidir. Polonya, Bulgaristan v.d. sorunlar ele alınmalı.

Ekonomik dönüşümler konusunda, halkın özlemi, istemi, arzusu sorunu mudur? Böyle olsaydı kolay çözüldü sorununuz.

Eksik kалаçağımız konular her zaman olacak. Önemli olan programın şu andaki somut durumu değil sadece, aynı zamanda da eğriyi görmeli. Sağışım hedefini görmeli.

J.Yoldaş: Yeni program şematizmden kurtulmak açısından çok önemli, olumlu. Yaşamın çeşitliliği gözönüne alınıyor. Dünyadaki gerçekler temel alınarak hazırlanmış. Halen bu program temelinde politika izliyoruz. Şu anda politik yaşamda yeralmıyor olmamız da programın temel hatlarının ve izlediğimiz politikanın doğruluğunun kanıtı oluyor.

Çağımızın tahlihi üzerine yeni görüşler var. Dünya kapitalizminde çelişkiler keskinleşiyor mu? Bu durumda bu soru yeniden ele alınmalı.

İran-İrak savaşı yer almıyor, bu bir eksiklik. Filistin sorunu da yeralmıyor programda. Bu da giderilmeli. Türkiye'nin giderek daha çok gerginlik yaratan bir odak olduğu görüşüne katılmıyorum.

KİT'lerin verimli hale getirilmesi konusunda görüş geliştirmeliyiz, öneriler getirmeliyiz.

Diyalog ve işbirliği bölümünde işçiköylü bağlaşıklığı sorunu yeralmalı ve önemli yer tutmalı.

Proletarya diktatörlüğü dünyadaki gelişmelerle uluslararası ilişkilerde ve tek tek ülkelerde zor kullanımının kaldırılması hedefiyle sıkı sıkıya bağlıdır. Gene aynı durumla bağlı olan devlet sorunu da önemlidir. Programda devlet aygıtı konusundaki ifade yerindedir.

Her görüşün özgür olması konusunda: Uluslararası sözleşmeler, kararlar, belgeler var. Biz bunlara dayanarak, faşizm, ırkçılık, savaş kışkırtıcılığı, yasaklanmalıdır istemini savunabiliriz. Ama faşist olduğunu bildiğimiz çevreler programıyla mevcut yapıyla çelişkiye düşmeyen bir parti kurulursa buna bir şey denemez. Ancak sözkonusu görüşleri propaganda etmeleri engellenebilir.

K.Yoldaş: Genelikle, dünya ve Türkiye koşullarının değiştiğinden söz ediyoruz. Bu doğru. Ama bence daha önemlisi bizim dünya ve Türkiye gerçeğine bakışımız, yaklaşımımız da de-

ğişiklik var, ki önemli olan da budur. Bu aynı zamanda Marksizm-Leninizme yaklaşımımızdaki değişikliği de içeriyor. Eğer biz bu değişikliği daha önce, diyelim 60'lı yıllarda gerçekleştirebilseydik, o dönemdeki gerçekliğe de başka türlü yaklaşabilirdik ve durum çok daha başka olabilirdi.

Programa eski kavramlarla, eski yaklaşımlarla bakmama çabamı şöyle bir anlayışla biçimlendirmeye çalıştım. Komünizmin, işçi sınıfı biliminin kurucuları nereden nasıl, yola çıkmışlardı?. Bunu düşündüm. Onlar belli idealleri, ülküleri vardı. Bunları biz bugün paylaşıyoruz. Onlar ondan sonra bu ülkülerin nasıl gerçekleştirilebileceğini bu yolda hangi araçlara başvurulabileceğini araştırdılar. Kendi dönemlerindeki tüm insanlık birikimini, tüm bilimsel kazanımları bu amaçla değerlendirdiler ve belli kavramlarla belli araçlara işaret ettiler. O zamandan bu yana dünya değişti, bilimsel kazanımlar da çok gelişti ve çeşitlendi. Toplumsal gerçeklikleri inceleyen, açıklayan bilimler çeşitlendi, ayrıntılara doğru yöneldi. Şimdi çok daha ayrıntılı incelemeler yapılabilir, değişkenler arasındaki ilişkiler karşılıklı etkilenmeler çok daha ayrıntılı incelenebilir, şimdi dünya çok daha bilinebilir. Bu da, eski kavramlarla yetinilmemesi gerektiği sonucuna ulaştırıyor bizi. Aynı şekilde, çelişkileri ve etkilerini tanımlarken de, genellemelerle yetinmemek, ayrıntılarla, daha doğrusu somut gerçeklikle daha yakından ilgilenmek gibi bir görev yüküyor bize. Örneğin, bugün yalnız sınıfsal çelişkiler değil, bunları elbette izini taşıyan politik çelişkilerle, bunların ifadesi olan somut olaylarla daha fazla ilgilenmemiz gerekiyor. Geçmişte bir Dreyfus olayı gibi, bugün bir işkence olayı, güçlerin yer almasını ve karşılıklı ilişkisini kaba genellemelerin de ötesinde, somut olarak değiştirebilir, değiştirilmesinde belirleyici bir rol oynayabilir. Vurgulamak istediğim, genellemelerle durumu izah etmeye çalışmaktan çok, bu genellemelerin tezahür ettiği, vücut bulduğu somut durumlarla, somut gelişmelerle daha yakından ilgilenmek, dikkati buraya vermektir. Böyle yaptığımızda göreceğiz ki, eski kavramlar, yaklaşımlar yetersiz kalıyor. O zaman bilimimizi de, bilgimizi de geliştirme ihtiyacını hissedeceğiz. Yeni kavramlara, yeni içeriklere gerek duyacağız. Genel geçer kabul gördüğü için hiç irdeleme ihtiyacı duymadığımız kimi ifade tarzlarını da gözden geçirmemiz, üzerinde düşünmemiz gerektiğini düşünüyorum. Ayrıntıya indigimizde, somuta indigimizde bu daha da gerekli oluyor. Bu aynı zamanda, somut gerçeğin bilinmemesinden, ya da yeterince bilinmemesinden doğan bir tür simyacılığı terk edilip gerçek kimya ile iştigal edilmesi için de gerekli.

Örneğin, KP ile işçi sınıfı arasındaki ilişki. Parti sınıf arasındaki karşılıklı ilişki ve bağlantı. Bugün biz toplumda işçi sınıfının rolünü mü artırmaya çalışıyoruz, yoksa komünist partisinin mi? İçinde bulunulan koşullarda, işçi sınıfının rolü nasıl artırılabilir? Bu gerçekleş-

tilebilir mi? Yoksa, komünist partisinin ideolojik politik etkisini artırmaktan söz etmek daha doğru değil mi? Bence sınıf adına konuşmaktan çok, komünistler olarak, KP olarak konuşmak durumundayız. Bu gerçek, legal çalışmada çok daha çıplak olarak karşımıza çıkacaktır. Bir bakıma sınıf ayrı, komünistler ayrı. Elbette sınıfla partinin karşılıklı bağlarının artması bu ayrılığı azaltacaktır. Ama ortadan kaldırmayacaktır. Ama şu gerçek ki, işçi sınıfındaki gelişmeler değişik yönde olurken, KP'deki gelişmeler daha başka yönde olabilir. Niye bunlardan söz ediyorum. Eğer bunun farkında olursak, iktidar hükümet sorunları da, proletarya diktatörlüğü sorunu da bir başka renk alacaktır, sorunun değişik boyutları ortaya çıkacaktır. Örneğin, proletarya diktatörlüğü ne zaman kurulmuş olur? Komünist partisinin iktidara gelmesi ile mi, yoksa başka türlü mü? İşçi sınıfının iktidarda olmasının ölçütü nelerdir? Örneğin bugün Polonya'da ne var. Bence sınıf adına değil de, politik bir parti, komünist partisi olarak konuşulursa birçok sorun değişik renk, boyut kazanacaktır ve daha gerçekçi olacaktır. Eğer politik düzeyde, politik partiler düzeyinde ve hükümete gelmek, yani icranın başına gelmek düzeyinde konuşulursa, ki yaşam bunu gerektiriyor, çok daha gerçekçi olacağız. Hükümette olmak, hükümet değişikliği, gerçek içeriği ile bakılınca, hiç de küçümsenecek bir şey değil. Hükümette olanağı olan bir hükümet, gerçekten çok köklü, devrimci değişikliklere yol açabilir, uygulayabilir. Sosyalizmi tarif ederken, hangi ölçütlerimiz var? Nedir sosyalizm? Neler olduğunda sosyalizm olacak? Ama en önemlisi, komünistlerin iktidarda, icranın başında olduğu yönündeki bir düzendir her halde.

Program sorununa da daha değişik yaklaşılmalı diyorum. Bugünün ayrıntılı bilinebileceğini, bir de sosyalizmi, arzuladığımız düzenin nasıl olabileceği hakkında konuşulabileceği anlayışına katılıyorum, Ama sosyalizmi çok ayrıntılı, özellikle nasıl gerçekleştirileceği konusunda anlatmanın olanaksız olduğunu düşünüyorum. Çünkü, o aşamaya geldiğimizde, nasıl bir Türkiye'den nasıl bir somut durumdan yola çıkacağımızı şimdiden bilmemiz olanaksız. Birçok değişimin gerçekleştirilmesinden söz ediyoruz, o zamana kadar. Bunların hangisi ne kadar gerçekleşecek bugünden bilinemez. İktidara geldiğinde ne gibi olanaklar, ne gibi zorluklar olacak bu da bilinemez. Onun yerine, sosyalizmde nasıl bir değerler-ilişkiler sisteminin olacağı, hangi ülkülerin yaşama geçirilmesinin amaçlanacağı anlatılmalı o kadar. Gün geldiğinde, bu ülküleri gerçekleştirmenin hangi araçlara dayanarak, hangi yoldan, hangi hızda vs. sağlanacağı belirlenecektir,

ama bugünden bu bilinemez.

Aşamalar konusuna dönersek, ikili aşama anlayışını tümüyle terk ediyoruz. Aslında, her çeşit aşamacılık anlayışını terketmeliyiz. Söylenmek istenen şu: aşamaların sayısını artırınca, ufak ufak, ayrı ayrı bölünmeler getirince, zaten bu kalkıyordur. Programda, aşamalardan söz edilmesi bile gereksiz oluyor. Aradaki, yani bugün ile, sosyalizm arasındaki aşamaları tespit etmeye çalışmak, boşuna bir çabadır. Bu kavramı, aşamalı devrim anlayışının her izini terketmeliyiz. Bu, doğrudan sosyalist devrim, sosyalist iktidar densin anlamına gelmiyor, tam aksine, dikkati bugüne, bugünü değiştirmeye verelim anlamına geliyor. Öne konan görevlerin çözümlerinin hangi aşamalara teka bül edeceğini tartışmak yerine, hangi görevler var, nasıl çözmek gerekiyor, bunlar tartışılmalı. Bunlar ne zaman çözümlenir, ya da hangi görevlerin çözümü hangi aşamayı oluşturur gibi, önümüzdeki, çok bilinmeyenli bir problemi, çok değişkenli bir çözümleri şimdi, bugünden düzene sokmak gibi boşuna bir çabaya, gerekli olmayan bir tartışmaya girmekten kaçınılmalı diyorum. Program konusunda da, partinin tek belgesi olmalı diye değişmez bir kural yoktur. Kaldı ki, bu programda da, yaklaşımlar belgesi diye ek bir belgenin varlığı, bu anlayışta bulunmadığını gösteriyor. Üç ayrı belge olabilir. Birincisi: Komünistler ne istiyor? Bu, her parti üyesinin üzerinde anlaşacağı, daha doğrusu partiye üye olmak için, altına imza atacağı belge olmalı. Nasıl bir dünya, nasıl bir Türkiye arzuluyoruz? Burada kurumlar, ilişkiler, değerler sistemi yer almalı. İnsanlara neler vereceği belirtilmeli. Bu belge komünistlerin ortak çıkarlarını içermeli. Burada şöyle bir soru gelebilir: Bu sosyalist Türkiye'nin mi yoksa demokratik bir Türkiye'nin mi programı olacak? Bu o kadar önemli değil. Meseleye başka türlü yanaşalım. Nasıl bir Türkiye olacak? Bunun adını koymaktan çok daha önemli dikkati buraya vermek. Önceden bazı şeyleri sosyalist ya da demokratik aşamanın süreleri olarak görmek yada görevleri sosyalist ya da demokratik diye ayırmak, nitelemek, iki ayrı aşama, iki ayrı program anlayışının ürünleri olan ve boşuna bir çaba. Bugün reel sosyalizm dünyasındaki yenilenmeyi, kapitalizm dünyasındaki demokratik zorlamaları, yakınlaşan bir dünyayı gözönüne alırsak, yine toplumsal sistemler olarak kapitalizm ve sosyalizm karşıtlığının yanısıra, demokrasinin, halkın egemenliğinin tam olarak gerçekleştirilmesi sorunları üzerinde daha ayrıntılı düşünmek ve soyut tanımlamalar yerine, somut uygulamaların nasıl olacağına eğilsek, baştaki sorunun giderek anlamını yitirmekte olduğunu görebiliriz.

İkincisi: Bu programın yaşama geçirilmesi için izlenecek yol, başvurulacak araçlar, yani bir bakıma stratejik ve taktik yaklaşımları ele alan bir belge. Sınıfsal tahlillere, bilimsel araştırmaların sonuçlarına, örneğin, kapitalizmin gelişmesinin sonuçları, Türkiye'de sınıflar arası ilişkiler, çelişkiler, gelişme eğilimleri vs. Burada yer almalı. Bunların hepsinin zaman içinde gelişebileceği, hem nesnel olarak, hem de bizde öznel olarak meydana gelen gelişmeler sonucunda değişebileceğine dikkati çekmek isterim. Burada parti üyeleri değişik düşünebilir. Ya da tahlillerimiz değişebilir. Ama bu birinci belge üzerinde anlaşmama diye bir sorun doğurmaz. Böylece ortak irada birinci belgede değişiklikler- çeşitlilikler olabilir. Ve farklı düşüncede olanlar, aynı parti içinde olabilir. Kendi kendisiyle çelişki içinde olmadan, KP üyeliğini sürdürebilir. Hele legaldeki bir parti için çok daha gereklidir bu. Açık ki, bir zaman için azınlık olanın görüşü, zaman içinde çoğunluk haline dönüşebilir. Her ayrılık dışlanma ile bitmek zorunda kalmaz. Zaten kendi geçmişimiz, pratik yaşam da bunu doğruluyor. Partinin izlediği gelişmeleri gözden geçirirsek, çok köklü değişikliklere karşın, KP üyesi olmak, sosyalizmi istemek, bizi asıl birleştiren unsurlar oluyor. Burada asıl sorun, elbette parti üyelerinin izlenecek yol konusunda, ortak iradenin, daha doğrusu parti çoğunluğunun belirlediği hatta saygı ile karşılamaları, bir parti üyesinin yükümlülükleri doğrultusunda, bu amaç uğrunda güçlerini seferber etmeleridir. Ama yine pratik gösteriyor ki, bu seferberlik, izlenecek yolun sonuç alıcılığına duyulan inançla paralel oluyor.

Üçüncü bir belge ise, belli bir dar dönemde, emekçilere, halka açıklanacak alternatif program belgesi ya da belgeleri olabilir. O anda izlenen hükümet politikaları karşısında, gelişmelerin bizim programımız doğrultusunda etkilenbilmesi için öne atılan önerileri içermelidir. Mevcut durumun eleştirisini, buna karşın yapılması gerekenleri içermelidir. Bu tür belgeler sık sık değişebilir, değişmektedir de zaten. Bunlar programın dışında ele alınmalıdır. Burada hükümetin tutumu, politik partilerin tutumları ele alınabilir. Politik düzeydeki gelişmeler değerlendirilebilir.

Yaşam çok hızla değişiyor, programla daha uygulanmadan eskiyor. Genel kavramlarla olayları açıklamaya çalışmak, üzerinde anlaşılıyor gibi görünse de, hem anlaşmazlıkları bağrında taşıyor, hem de somut gerçeklikle yüz yüze geldiğinde yetersiz kalıyor. Örneğin yine başta dikkati çekilen bir konuya dönersek, "işçi sınıfının politikası"ndan söz edilebilir mi? Herkes, her sol örgüt, kendi politikasının işçi sınıfının politikası olduğunu iddia ediyor.

Öyleyse, komünistlerin politikası denmesi daha yerindedir. Bu politikanın, gerek işçi sınıfı gerekse de tüm toplumsal gruplar üzerinde, ülke politik yaşamında nasıl bir etkide bulunduğu, nasıl bir yankı doğurduğu ise, somut bir konudur. Burjuvazi kavramı içinde aynı şey söylenebilir. Bugün burjuvazinin politikası şöyledir demek bir anlam taşıyor mu? "Burjuvazi" kavramı da sınıfsal tahlillerin yapıldığı, genel eğilimlerin incelendiği ikinci belgede kullanılmalıdır o kadar. Bugün biz burjuvazinin, ya da oligarşinin politikası gibi genellemelere gitmiyoruz somut politika yaparken, Örneğin ANAP'ın politikasından söz ediyoruz. Özal hükümetinin yaptıklarından ya da yapmak istediklerinden söz ediyoruz. Yani politik kavramlarla, politik düzeyde konuşuyoruz. Ya da DYP'nin, SHP'nin bu yada şu değişik tutumundan söz ediyoruz. Bu politikalar, burjuvazinin söz ya da bu değişik kesimlerinden destek ya da tepki görüyor ve bu donuk bir süreç değildir, sürekli, değişmektedir. Sayılamayacak kadar çok unsurdan, etmeden etkilenmektedir. Somut politika ile ilgilendikçe, ülke politik yaşamında somut olarak yer aldıkça, bunu daha da yakından hissediyoruz. Örneğin, TBKP olayı canlı bir örnek, hepimiz yaşıyor, yakından izliyoruz. TBKP konusunda "burjuvazinin" ya da "oligarşinin" tutumundan söz edilebilir mi? Çok değişik tutumlar var. Özal, başka diyor, Evren başka diyor, SHP ya da DYP, hatta bunlar içinde değişik kesimler, kişiler farklı yaklaşımlar gösteriyor. Bizde dikkatimizi bunlara veriyoruz, çünkü gerçekten de politika burada oluyor. Eğer sorunu genellemeler düzeyinde ele alsaydık, toptancı bir sonuca gitsaydık, yani herşeyi önceden hesaplayıp biliyor olsaydık, -ki buna hayat izin vermez-, o zaman bize de gerek kalmazdı. Yani bir politik parti olarak, politik yaşama etkide bulunma aracı olarak.

...
Sonuç olarak, programdan, sınıfsal tahliller çıkarılmalıdır, daha doğrusu, köylülükteki ya da burjuvazi içindeki ayrımlar gibi, somut bilimsel incelemeleri gerektiren tahliller, ikinci türden bir belgenin işi olmalı orada gerçekleştirilmelidir. Bu konudaki veriler, bilgiler geliştikçe de, geliştirilmelidir. Bu konuda sonsuza kadar bir araştırmaya da önermiyorum. Bu konuda yeterince araştırma, bilimsel çalışma yapılmadığı düşüncelerine de katılmıyorum bu yüzden. Bugün dünyada, emperyalizmin yapısında, uluslararası ilişkilerde esaslı değişikliklerden söz ediliyor, gerek başka partilerin belgelerinde, gerekse bizim programımızda, bunlar için çok köklü, araştırmaların yapıldığını söyleyebilir miyiz? Elbette kimi çalışmalar yapılmıştır, yapılacaktır, ama öncelikle değişiklikler politika düze-

yinde, yani somut icra, somut kararlar düzeyinde kendini hissettiriyor. Ve ona göre kararlar alınıyor. Bunun te-mellendirilmesi ise, daha sonranın işi oluyor. Diyelim bugün, nükleer savaş tehditinin önlenmesi, barışın buna karşı çıkan çevrelere de kabul ettirilmesi diye bir sorun var. Bu politik bir sonuç, bir gereklilik. Çünkü aksi takdirde herşey yok olacak. Tek bir politik sonuç var. Birarada yaşamın yollarını bulmak gerekiyor. Politika arayışları buna yöneliyor. Ama Gorbaçov, 70. yılda yaptığı konuşmada, Emperyalizm barışa razı edilebilir mi? Kapitalizm yeni sömürgecilik olmadan yapabilir mi? gibi bir dizi soruyu ortaya atıyor. Bunlar çizilen politikaların geçerli olup olmadığını tartışmak için değil, gerçekleştirelmesi için neler yapılması gerektiğini ortaya koymak için atılan sorulardır. Yani politikanın yolunu bulabilmesi için, etkileyici olabilmesi için dikkate alınacak unsurların daha ayrıntılı bilinmesi için gerekli olan çalışmalardır ve dikkatinizi çekerim, politikanın tespitinden sonra gelmektedir. Bizim için de aynı şey başka bir düzeyde geçerlidir.

Bizim programımız da, kimi eski kavramlarla, eski yaklaşımlarla, yenilerinin iç içe geçmesinden oluşmuştur. Bu programı da ileride değiştireceğiz. Geçici bir belgedir bu niteliğiyle. Örneğin, bugün karşılıklı bağımlı bütünsel bir dünyadan söz ediyoruz. Bu durumda emperyalizm ve bağımsızlık kavramları nasıl bir içerik kazanmaktadır? Karşılıklı bağımlılık durumunda, bu kavramlar ne kadar aydınlatıcı olmaktadır? Bunlar üzerinde de düşüneceğiz herhalde. Demek istediğim, bu programda kullanılan kavramlar da anlayışlar, da, somut gerçekliği yakaladığımız ölçüde değişecektir, ama ana doğrultusu, çabası, anlayışı olumludur, onay veriyorum.

L. Yoldaş: Genel olarak: 1) İçerik doğru ve yeterli.

2) 2 partinin birlik sonucu çok önemli. Birlik sorunu daha geniş işlenmeli. Birliksizlik Türkiye'de kötü sonuçlar getirdi. Bu, diğerleri için çok önemli. Birlik aydınlatıcı çalışma yapmalı. Birlik başkalarına açık ve alternatifli yok.

3) Mirasa sahip çıkma çok olumlu. Yanışa ve doğruya sahip çıkma. Hep eski eleştirildi. Yeni eskilyince o da eleştiriye uğradı.

4) Terörün reddi. En önemli gelişmelerden. Eskiden de karşı çıkıyorduk. Ama yeterli değil. Şimdiki netlik bizi halka yaklaştıracak. Bu daha geniş işlenmeli.

5) Program uzun, düzey yüksek, anlaşılması zor.

6) Seslenen kesim belirsiz gibi görünüyor bana.

7) Ekonomi bölümünde alternatif program ve uygulamalardan söz ediliyor, ama kaynak sorunu var.

B) Kalıplıktan kurtulma açısından program çok doğru.

a) Nasıl bir düzen istiyoruz, buna nasıl varılacak, hepsi var. Boş bir yer yok. Reform-devrim uyumlu kılınmış. Geçiş ve proletarya diktatörlüğü üzerine eleştiri var. Bu konuda eğitim çok önemli. Tasarıda proletarya diktatörlüğü yok derken, alıştığı kalıplıktan dolayı yok diye getiriyor bu eleştiriye. Yeniye geniş olarak görememe var.

b) Parti kadrolar arasında tartışma eğitimi yapmadan taslak tartışılmamalı. Acelecilik red getiriyor. Yeterince inceleme eksikliği söz konusu. Kadrolar indirecek yığınla bunu. Bir ayak ek-sik bence. Bilinçsizce varılan sonuç çoğu.

ABD emperyalizmine, ekonomik, politik, askeri bağımlılık deniyor. Ekonomik açıdan sadece ona bağımlı diyemiyorum. FAC, Japonya vs de var. Bu eksiklik gibi geliyor bana. ABD ile ekonomik, politik, askeri ilişkiler diğerleri gibi sivil alanlara da yatırım yapma şeklinde formüle edilmesi mümkün.

"Barış içinde yanyana yaşama", "yaşamak, ya ölmek." Bu belgeler geçilmiş, vurgu yapılmalı.

Türk ve Kürt halkının ortak mücadelesi. Genel geçilmiş. Ne ile? Dil ve baskıya karşı mücadele.

Daha açılması gereken noktalar:
İnsanın kişisel haklarının kullanma hakkının açılması. Devlet dairesi, sağlık kurumu, Rüsvet, referans olursa bakılıyorsa. Bu hakkı insan kendisi kullanabilmeli. Araçlar kalkmalı. Bu kişinin özgür gelişebilmesi için önemli.

TBKP emekçiye değer verir, onlarla birlikte, onlar için vardır, vurgulanmalı programda.

M.Yoldaş: Programı ve doğrultusunu onaylıyorum. Dünya ve Türkiye'deki yeni gelişmeler yer alıyor. Yeni düşünce tarzına göre hazırlanması önemli niteliği.

Uzun, çok tekrar var. Bu söylenmek istenen özü gözden geçiriyor. Birçok paragraf çıkabilir. Dünya ve Türkiye bölümü birleştirilebilir.

Yeni düşünce tarzı: Barış en başta ele alınıyor. Zaten 10. sayfada temel çelişki belirtiliyor. Varlık-yokluk şeklinde. Bu önemli. Herşeyi buna göre alıyoruz. Oyleyse bu program herşeye bu açıdan bakmalı. Bu koşullarda işçi sınıfının niteliği nedir, nasıl bir rol oynuyor? Buna bağlı olarak öteki güçlerin rolü ve niteliği, önemi nedir? Çelişkiyi ifade eden bu cümleye bağlı olarak, bu bölüm tam tersine çevrilerek yazılmalı. Esas vurgulanması gereken önce vurgulanmalı. Dünyada ne değişti, önce bu konmalı ki, yeni politik düşünce anlaşılsın. Bu program eski programların yazılış tarzındaki sırayı izliyor yazılış bakımından.

Bu bölümde Sovyetler Birliği'ndeki

açıklık ve yenilenme politikası ile bunun barış hareketine etkisi daha açık konmalı.

Uluslararası bölümde: Uluslararası ilişkilerin demokratikleştirilmesi, uluslararası yeni ekonomik düzen ve eşit haklı ulusal ilişkiler arka arkaya açılırsa daha iyi anlaşılır.

Ekonomi bölümünde demokratik yenilenme ile ekonominin bağı belirgin olmalı. Politikadaki demokratikleşme ile ekonomideki demokratikleşmenin bağı. Demokratik yenilenme sadece üst yapı kavramı olarak anlaşılmalı.

Rejim bölümü: Egemen burjuvazi, oligarşi, büyük burjuvazi netleşmeli. Bazan hepsi birbirinin içine giriyor. Program ve politikanın özünün anlaşılması bakımından önemli bu. Egemen burjuvazinin politikasını geriletme amaç çünkü.

Ayrıca demokratik dönüşüm, devrimci dönüşümler deniyor. Bunlar da karışıyor.

Politik kültürün ne olduğu açılmalı. Programda değil ama yazılarla açıklabilir.

Uslup için bir nokta daha: ...halkımızın yazgısı değildir, ...kaçınılmaz değildir diye çok sık söz ediliyor. Kalkmalı.

E.Yoldaş:Daha önce alternatif programlar vardı. Ordu, ulusal demokrasi gibi. Bunların belli yanları programa yansımış. Ama şimdi bunlar ne olacak? Daha önce ekonomik alternatifde demokratik devletçilik deniyordu. Bu belli bir modeldi. Silahlı kuvvetler reform programı önemli kazanımdır. Barış ve güvenlik alternatifinde bazı ayrıntılı maddeler yer alıyordu. Bu çalışmalar ne olacak? TIP'li yoldaşlar onaylıyorlar mı? Onaylıyorsa, program kesinleştirilmesi, kongre çalışmalarında bunlarda ele alınmalı.

Ayrıca ekonomik açıdan, dünyada karşılıklı bağımlılığın arttığı süreç var. Bu süreçte ulusal bağımsızlıktan ne anlıyoruz. Eskisi gibi soyut bir bağımsızlık kavramından söz etmek yerine, Türkiye'de bağımsızlıktan ne anlıyoruz bütünsel olarak? Bu, dünyadaki koşullara göre yeniden formüle edilmeli.

Bilimsel Teknik Devrim gerçekten zayıf kalmış. Bizim teknik ilerlemeden yana olduğumuz çıkıyor. Ama Bilimsel Teknik Devrim ve Türkiye sorunu bir anlamda yeni anlıyor. Gorbaçov Ekim Devrimi'nin, 70. yıldönümü konuşmasında, kapitalizm başında diyor. Biz de batıda olduğu gibi BTD'den dolayı işsizlik yok. BTD, teknolojik yenilenme, ilerleme ile ilgili politik yaklaşım net değil.

TBKP Program Tasarısına, yapılan oylama sonucunda, katılan 21 yoldaştan 20'si onay verirken, biri onaylamadı. Toplantıya katılmayan bir yoldaş ise, programı genel hatlarıyla onayladığını belirtti.